

Majda Širca

MOČ, KI NE IZHAJA IZ MOČI

Naš odnos do kulture se spreminja toliko, kolikor se spreminja tudi kultura sama. Do radikalnih sprememb znotraj umetnosti sicer v zadnjem času ni prišlo, saj so se ključni prelomi v svetu zgodili z moderno, kasneje pa so kapljale izpeljanke, modifikacije, remakeji, readymadeji citati ipd., ki so sicer vedno pomenili določen novum – niso pa ključno presekali z mnogo prej vzpostavljeno bazo. Nedavno npr., sem si ogledala razstavo Marcela Duchampa, ki je pred dobrimi petdesetimi leti namesto slike postavil v atelje kolo na kuhinjskem stolu, ki je ves svoj opus dobesedno zbasal v kovček, ki je razstavil obešalnik etc... Tako razstavljen v galeriji je resda izpadel zelo muzejsko odpisan, toda ves njegov um in izum je vpisan še danes v mnogo mlajših rodovih, ki radikalnih zlomov enostavno ne zmorejo, kajti: kaj je še sploh ostalo nepovedanega na način, ki tudi še ni bil povedan?

To je seveda površna iztočnica za misli, ki niso niti malo blizu postavljenemu vprašanju. Četudi bi se omejila na distinkcijo med umetniškimi kodi, ki definirajo ustvarjanje na Vzhodu v odnosu do tistih na Zahodu, bi ostala odmaknjena od bistva vašega vprašanja. Toda bistvo mislim, da je prav tu. Z vedno večjo identifikacijo z Zahodom – še posebej ob izgubi referenčnega prostora na jugu – in z odpravo temeljnega ideološkega nosilca, kultura sicer ni izgubila svoje družbene in nacionalne funkcije, temveč jo je zgolj premestila drugam. Recimo, če se je NSK nekoč lahko vzpostavljala (tudi) preko plakatne afere, če so Pankrti ali kasneje Laibachi stopali v naš prostor na način destrukcije tega prostora, se danes lahko vzpostavljajo le preko samega ustvarjalnega akta, ki svoje moči ne more več črpati le iz družbenih, temveč zgolj ustvarjalnih konstalacij – pa četudi v to ustvarjalno vključimo boj za trg, stremljenje za večnostjo in strah pred pozabo. Ali: če Slavoj Žižek npr. izdaja danes knjige v ZDA, torej v angleščini, opravlja najbolj častno družbeno in nacionalno funkcijo.

Krizo v kulturi je pravzaprav danes težko detektirati. Namreč – bolj kot je država trdna v svojih odločitvah, da bo kulturo ignorirala, da ji je odveč in da se je lahko tudi znebi, bolj jo kulturniki zasuvajo s projekti, bolj opozarjajo, da se jim ne sme odreči in bolj ji dopovedujejo, da bo z njimi odmrlo vse, kar lahko tudi njo naredi za kulturno, če že ne kultno. Oblastniki, ki najbrž enostavno projicirajo svoje videnje in zaznavanje kulturnega po kratkovidni formuli, da je kultura enako kot proslava, dolgčas in morija, pač ne stavijo na tisti profit, ki jim ga lahko proizvede, ker do teh meril preprosto ne pridejo. Mogoče se jim umetniški akt še vedno kaže kot možen in potencialen napad nanje, mogoče ne vedo, da se v svetu danes na vstopnice za gledališko predstavo ali razstavo čaka po nekaj ur – vsekakor pa izpuščajo temeljno postavko, ki jo kultura implicitno vedno nosi s seboj: ljudem daje

več človečnosti. Zato je – mogoče resda bolj navidezni kot resnični porast kulturnih dogodkov v zadnjem času razveseljiv – hkrati pa tudi vprašljiv, saj ga zaznamuje še kaotično stanje, kjer imajo dopadljivejši, agresivnejši in trgu bližji kvazikulturniki vse večjo prednost, saj jih vzpostavlja avditorij brez kriterijev in novokomponirani naročniki, ki vse bolj prisegajo na fascinacije dopadljivega spektakla.

Če rečem, da na tem mestu, naj bi energično vstopili kritiki, mediji in tisti, ki naj bi v kaosu vzpostavljali relevantne vrednote, sploh ne pretiram. Toda optimalna vloga uredništva oddaj o kulturi bi bila izpolnjena takrat, ko bi njena moč ne izhajala zgolj iz moči, ki jo ima že apriori TV medij, temveč takrat, kadar bi lahko vsak trenutek definiralo, detektiralo in vrednotilo stanje stvari v kulturi – iz pozicij, ki bi izhajale iz iskrenega, poznavalskega, pogumnega in z vednostjo opremljenega ocenjevanja vse kulturne ponudbe. Z vstopom neodvisnih producentov in avtonomnih pobud – torej tudi takih, ki niso na listi državnih subvencij, je ponudba še večja kot nekoč, z vpeljavo vse bolj tržnih mehanizmov in boja za preživetje oziroma dokazovanje, postajajo vsi producenti bolj agresivni in željni potrditve. Povsem legitimno seveda, a za kritika toliko bolj odgovorno.

Umetnost se je nekoč artikulirala tudi tako, da je rušila dane kode in da je bila nenehno v opoziciji z oblastjo. Rekli smo, da ji je ta vloga v »demokraciji« deloma odpadla. Vse bolj pa ostaja ta vloga kritiki, ki se ne sme enostavno konsolidirati s produkcijo, saj je le ta »znorela«, po drugi strani pa jo v novih pravilih igre ne obvladuje niti državni naročnik. Recimo: ko je Jure Pervanje posnel prvi – recimo mu nekoliko uspešnejši film *Do konca in naprej*, je takoj dobil še en film. *Triangel* je bil zelo zanič – toda glede na to, da skoraj nihče ni tega eksplicitno dejal, glede na to, da ga noben medij ni od sekvence do sekvence analiziral in na ta način dokazal, da režiser ne more spraviti slovenskega filma na boljši glas, je Jure Pervanje dobil takoj še tretji film – *Zrakoplov*, ki je še mnogo slabši od drugega. Mogoče medijem vseeno pripisujem preveliko moč, saj je bil konec koncev primer Pervanje na ministrstvu (obdanem z vsemi ustreznimi sateliti) že povsem zapečaten. Toda novejša Slovenska zgodovina nas uči, da so se temeljni premiki zgodili tudi s pomočjo tiskane besede – in prav tej še vedno neizmerno zaupam. Mi imamo opraviti še z eno informacijo več kot časopis, revija ali knjiga. Razpolagamo z dodatnim orožjem, ki se mu pravi slika, torej dodatna vizualna informacija, ki besedi resda vzame moč, lahko pa jo z udarno, pravilno in medijsko obdelano veščnostjo še podvoji. In moji odgovori na vaša vprašanja se lahko vrtijo zgolj v tem polju: kako vrednotiti, kako vrednoteno predstaviti in kako z vsem skupaj vplivati na stanje stvari. Ne čudite se torej, če me npr. strankarski boji in njihov vpliv na naše delo sploh ne skrbijo. Mogoče me bolj skrbi situacija, ko bo kapital, ki bo stal za umetniškim projektom, poskušal tudi nas vplesti v njihovo igro. Kajti v nemočni situaciji, kjer uredništvo tako rekoč berači za vsako kamero, ki je pač naše nujno orodje, se lahko zgodi, da bo močnejši na koncu tudi vidnejši. V tem primeru vstopi novo vprašanje, ki se mu reče »umanjkani (nacionalni) program osrednjega TV medija.«